

І. П. Купріяничук,

к. е. н., Національний університет біоресурсів і природокористування України

О. С. Дорош,

к. е. н., Національний університет біоресурсів і природокористування України

ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГОБЕЗПЕЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ

Стаття присвячена питанням удосконалення теоретичних і практичних основ екологобезпечного використання земель в сільському господарстві і напрямів підвищення його ефективності.

The article is devoted the questions of improvement of theoretical and practical bases of the ecological and safe use of earths in agriculture and ways agriculture and directions of increase of his efficiency.

Ключові слова: економічна ефективність, екологізація, екологобезпечне використання сільськогосподарських угідь, екологічно чисте виробництво, економічний механізм.

Key words: efficiency, ecologization, , ecologically safe land using, ecological clean production, economic mechanism.

ВСТУП

Зміни форм власності й систем господарювання, а також механізмів управління земельними ресурсами не забезпечують вирішення проблем охорони довкілля і відповідальності землекористувачів за стан земельних ресурсів. Все це призвело до негативних тенденцій у використанні земель в аграрній сфері. Крім того, недосконалість теоретичної платформи і методик наукового прогнозування раціонального використання земельних ресурсів та існуючі екологічні проблеми негативно відображаються на ефективності сільськогосподарської галузі. Це вимагає посилення екологічних імперативів, пов'язаних, насамперед, з умовами функціонування земельних ресурсів при організації всіх видів господарської діяльності з виробництва сільськогосподарської продукції.

Теоретико-методологічне значення для вирішення непорушеної проблеми мають результати досліджень таких науковців як Д.І. Бабміндри, І.К. Бистрякова, Б.М. Данилишина, Д.С. Добряка, Й.М.Дороша, О.П. Канава, В.М. Кривова, В.М. Месель-Веселяка, Л.Я. Новаківського, В.М.Трегобчука, А.М. Третяка, М.А. Хвесика та інших.

У той же час становлення ринкових земельних відносин, погіршення екологічного стану земельних ресурсів зумовлюють необхідність удосконалення механізмів формування екологобезпечного землекористування, поліпшення родючості ґрунтів та охорони земельних ресурсів.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Відомо, що при нераціональному використанні або погіршенні екологічного стану земельних ресурсів під впливом дії ерозійних процесів, забруднення та інших шкідливих факторів знижується продуктивність сільськогосподарських угідь та якість вирощуваної сільськогосподарської продукції. Розораність земель в Україні досягає 81%, а в степовій частині до 87% і лише 8% земель перебуває у природному стані (болота, озера, гірські масиви). Змінилося екологічно допустиме співвідношення між площами ріллі, природних угідь, лісових і водних ресурсів. Так, еродовані землі займають 32% площі сільськогосподарських земель. Щорічне зростання площ еродованої ріллі досягає до 80 тис. га. Кожні десять років вміст гумусу в ґрунтах України зменшується на 0,1% і складає зараз до 3%.

Тому особливої актуальності набуває проблема підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва за рахунок його екологізації. Вивчення цієї проблеми з позицій діалектичної єдності економічної ефективності виробництва і розширеного відтворення родючості ґрунтів, поліпшення якості природного середовища складає теоретичну і методологічну основу концепції екологобезпечного використання сільськогосподарських земель, дотримуючись принципів соціально-еколого-економічної єдності. На жаль, в основу господарювання переважно закладається економічний принцип, тобто отримання ефективного результату при мінімальних затратах.

РЕЗУЛЬТАТИ

Оптимальну економічну стратегію можна визначити як поєднання довгострокової економічної перспективи з екологічною прийнятністю. Адаже врешті-решт економічним буде те, що екологічне. Якщо товаровиробник зацікавлений в довгостроковій економічній перспективі, він має прагнути використовувати екологічно чисті технології. Основне завдання полягає в досягненні екологічно збалансованого землеробства. Саме тому економічна неспроможність перешкоджає розвиткові екологобезпечного землекористування.

Для розв'язання зазначених проблем потрібно вдосконалити методологічні підходи до використання й охорони земельних ресурсів та управління ними як на державному, так і на регіональному рівні. Зокрема, пропонується вдосконалити та впровадити систему правових, екологічних й економічних заходів.

Система правових заходів полягає у коригуванні існуючих й розробці нових законодавчих та нормативних актів, що регулюватимуть еколого безпечно використання земель.

У системі економічних та екологічних заходів, спрямованих на формування механізму екологобезпечного землекористування, важлива роль належить таким заходам:

- періодичній переоцінці земельних ділянок, які перебувають у власності або в оренді з урахуванням зміни їхнього екологічного й агрохімічного стану й подальшого коригування їхньої вартості;

- фінансовій і кредитній підтримці у формі прямих субсидій чи податкових пільг для землекористувачів, що інвестують особисті засоби в підвищення родючості землі й поліпшення її екологічного стану;

- посиленню відповідальності землевласників та землекористувачів за ефективне господарювання, збереження цільового призначення земель, дбайливе ставлення до землі й підвищення їхньої екологічної чистоти;

- відшкодуванню збитку за забруднення землі, втрату родючості, інших корисних її якостей, за виведення земель із сільськогосподарського обороту або необґрунтоване переведення ріллі в менш цінні категорії (пасовища та ін.);

- державній фінансовій підтримці землеохоронних заходів із тривалим строком окупності; компенсації витрат, спрямованих на відтворення родючості сільськогосподарських угідь, дотримання екологічних і санітарних норм землеробства;

- обґрунтуванню системи коефіцієнтів, що застосовуються для перерахунку обсягу екологічно чистої продукції, при оцінці виконання державного замовлення чи договірних зобов'язань у зв'язку зі зниженням валових зборів через відмову або обмежене застосування мінеральних добрив і хімічних засобів захисту рослин; розробку системи показників, які характеризують "чистоту" продукції;

- матеріальному заохоченню за поліпшення екологічного стану землі, підвищення родючості, яке можна організувати на основі таких підходів: плата за кращі землі повинна бути вищою, ніж за гірші; розмір плати має бути досить високим, щоб стимулювати підвищення рівня земле охоронних заходів; розмір плати повинен враховувати кон'юнктуру ринку на проведення земле охоронних заходів [2; 4; 5].

- важливим в цьому є також економічне стимулювання раціонального використання та охорони сільськогосподарських угідь, яке полягає у:

- наданні податкових та кредитних пільг особам, які здійснюють за власні кошти заходи, передбачені загальнодержавними та регіональними програмами використання та охорони земель;

- виділені коштів державного або місцевого бюджету громадянам та юридичним особам для відновлення попереднього стану земель порушених не з їх вини;

- звільнені від плати за земельні ділянки, що перебувають у стадії сільськогосподарського освоєння або поліпшення їх стану;

- компенсації з бюджетних коштів зниження доходу власників землі та землекористувачів внаслідок тимчасової консервації деградованих та малопродуктивних земель, що стали такими не з їх вини.

Для захисту земель від нецільового використання й розміщення екологічно небезпечного виробництва може бути застосований спеціальний податок, частину якого можна використовувати на проведення земле охоронних заходів, соціальне облаштування територій поблизу розташування екологічно небезпечних об'єктів. Такий податок, насамперед, необхідний в індустріально-аграрних й високо урбанізованих районах для стримування зростаючих, внаслідок цього, втрат сільськогосподарських земель.

ВИСНОВКИ

У вирішенні досліджуваної проблеми потрібно подолати такі основні проблеми:

- 1) у сфері науки — відставання методології, недосконалість методик та формування системного мислення фахівців;

- 2) у правовій сфері — недосконалість законодавчих і нормативних основ екобезпеки;

- 3) у сфері організації та управління — недостатню ефективність форм організації і контролю за процесами еколого безпечного використання сільськогосподарських угідь.

- 4) неієвність механізмів економічного стимулювання раціонального використання та охорони сільськогосподарських угідь.

Література:

1. Агропромисловий комплекс України: стан тенденції та перспективи розвитку / [інформаційно-аналітичний збірник]. — 2002. — Вип.5. — К.: ІАЕ УААН, 2002. — 646 с.

2. Бистряков І.К. Деякі інституційні аспекти земельних відносин в Україні: стан та напрями вдосконалення / І.К. Бистряков. — К.: Рада по вивченню продуктивних сил НАН України. — 2002. — 1324 с.

3. Добряк Д.С. Теоретичні засади сталого розвитку землекористування у сільському господарстві / Д.С. Добряк, А.Г. Тихонов, Н.В. Гребенюк. — К.: Урожай, 2004. — 136 с.

4. Месель-Веселяк В.Я. Організаційно-правове забезпечення реформування земельних відносин в аграрній сфері (підсумки і проблеми) / В.Я. Месель-Веселяк, М.М. Федоров // Землевпорядний вісник. — № 3. — 2003. — С. 24—31.

5. Пилипенко О.О. Вдосконалення нормативно-правових основ екологобезпечного використання земель // Організаційно-економічні проблеми розвитку АПК. У 4-х частинах. Частина 2. Організація виробництва та земельні відносини / За ред. П.Т. Саблука. — К.: Інститут аграрної економіки, 2001. — С. 297—300.

Стаття надійшла до редакції 21.02.2012 р.